

Toch is dit geschied, en was De Engelberts van die commissie nog wel de secretaris. En ijerig heeft hij aan de Vereeniging medegewerkt.

Indien het er werkelijk bij de Chr. Afgescheidenen zoo uitgezien had, als door den Zutphenschen predikant was voorgesteld, hadden toch zeker de „Kruisgemeenten” met de Chr. Afgescheidenen Kerk zich niet kunnen en mogen vereenigen. Immers, om het maar eens zoo kort mogelijk te zeggen, volgens het boek van De Engelberts waren die Afgescheidenen eenvoudig niets minder dan Remonstranten, en waren de Kruisgezinden de heilige boontjes.

Uit de totstandkoming van die Vereeniging op de Synode te Middelburg is te leeren, dat het met al die genoemde verschillen en verwijtingen zoo'n vaart niet nam. Zij mogen in 1869 dan ernstig gemeend zijn geweest, maar ten alotte bleken zij toch geen kracht te hebben gehad om de Vereeniging tegen te houden.

Men lette er op, dat het hier een officieel goedgekeurd geschrift gold. Niettemin werd het later praktisch, maar niet royaal (op de manier der wereldgelijkvormigheid dus) weggenomen van de tafel.

Het geschrift van De Engelberts is tamelijk onbekend. Het is na de Vereeniging bijna niet meer genoemd geworden. Het is alsof er getracht is het zooveel mogelijk te verheimelijken. Op de Synode, die de beide Kerkengroepen bij elkander bracht, is van den inhoud in 't geheel niet gerept, niettegenstaande het zware beschuldigingen tegen de Chr. Afgescheidenen inbracht.

Er werd over en weer een onwezenlijkheidsspel gespeeld, door van onderscheid in „ligging” eerst te fantasieëren, daarna te fixeëren, daardoor te verscherpen en tenslotte bijna onvatbaar te worden voor het profetische Woord:

Eenig verschil in „ligging”, we zullen maar zeggen: meer of minder „onderwerpelijke” of „voorwerpelijke” prediking, onderscheidde de beide kerkengroepen wel eenigszins van elkander. Ieder had zich op eigen houtje ontwikkeld, en zoo waren eenzijdigheden bij elke groep te vinden, gelijk dit vóór het tot stand komen der Theol. School zich ook voorgedaan had bij de volgelingen van Brummelkamp en Van Velzen.

Toch is het geschrift van De Engelberts in zijn beoordeeling van de Chr. Afgescheidenen niet juist geweest. De beoordeeling is in een veroordeeling overgegaan. En nu kon niet die veroordeeling goed gemaakt worden door te zeggen, dat men de predikaties van de Chr. Afgescheidenen toch niet in hun Kerken kon gaan beluisteren, want als men hun prediking niet kende, moest men er ook over zwijgen.

Ieder denkt onwillekeurig aan de overeenkomst tusschen toen en nu. Ook nu wordt over de gereformeerde prediking geoordeeld door wie er nooit één keer „onder verkeer” heeft, en wordt daarop door geredeneerd. B.v. door Prof. Dr. H. Visscher of anderen in Waarheidsvriend, Wekker of partijbladen. Ook De Gunst blijkt aan deze overeenkomst tusschen toen en nu te denken:

Er bestonden evenwel in 1869 een groot aantal uitgegeven predikaties.

Ik ben in het bezit van gedrukte preeken van De B. C. Felix, L. J. Hulst, J. Bavink, W. H. Gispens, E. J. Seeger, A. G. de Waal, W. Koopmann, W. P. de Jonge, G. K. Hemkes, L. Lindeboom, O. C. Doornbos, J. T. Bos en anderen. Deze predikaties zijn alle uitgegeven vóór de Synode van Middelburg is gehouden. De Engelberts had ze kunnen lezen. Dit heeft hij blijkbaar niet gedaan.

Maar het ging ook toen gelijk nu: zonder dat een behoorlijk onderzoek was ingesteld, werd het vonnis uitgesproken en in het publiek uitgesproken.

Wanneer het tot hereeniging van de gereformeerden komt, zal het weer zoo moeten gaan als toen: er zal heed wat onzin en onzakelijke leuterpraat moeten worden teruggenomen. Maar men zal het niet openlijk doen, doch stiltejes en voornaampjes; en daardoor zullen de opgezwepte stakkers-volgelingen, voorzover ze een goed geheugen hebben, en voorts de eigenaardige kwaliteiten bezitten, welke voor separatistische daden noodig zijn, weer voor een deel zich verzetten tegen de vereeniging. Wie zal zeggen, hoeveel ellende gebrouwen is door dat elkaar veroordeelen zonder kennis van zaken en daarna door de weigering, om argumenten, die den criticus van ongelijk moeten overtuigen hebben, hardop te erkennen? De domheid eerst, de hoogmoed straks, die te „hoog” staat om ongelijk te erkennen en feitelijke herroeping als zoodanig ook aan te dienen, en het zich „veilig stellen” door op argumenten niet in te gaan, ziedaar de trekken der wereldgelijkvormigheid, in de kerkelijke polemiek, die altijd haar slachtoffers tellen zal, vóór en ook nog na een hereeniging van wat bijeen hoort. Het ziet er met de vroomheid erg droef uit.

Opblazen. Geref. en Chr. Geref.

In de „Westlandsche Kerkbode” schrijft Amandi:

‘Is tegenwoordig een liefhebberij van onze buitenstaanders, altijd als zij tevens tegenstanders zijn, te spreken van, te schrijven over: „den strijd in de Gereformeerde Kerken”.

Kort geleden „Het Schild”. Nu weer Professor H. Visscher. Telkens „De Wekker”. Geregeld „De Banier”. Even later:

Nu is er wel een „strijd” van de Gereformeerde Kerken tegen allerlei bijgeloof, ongeloof en wangelooft; tegen zooveel, dat goede zeden ondermijnt en verderft; voor Gods Woord, Zijn Gezag en volkomenheid. Maar — zoover ik zien kan — geen strijd in die Kerken.

‘t Geval Dr. Ubbink werd opgeblazen tot „een kerkelijke strijd”.

Nu weer de kwestie van de uitbreiding onzer gezangen „een kerkelijke strijd”.

‘t Wordt zoo dikwijls gepetoeerd, dat ge haast zoudt gaan gelooven, dat zij die ‘t schrijven of zeggen, het zelf gelooven. Of is de wensch de vader der gedachte? Onder ons is, om nu maar bij die gezangen te blijven, verschil; verschil van inzicht.

Ik hoop, dat Prof. Visscher dit nooit leest. Anders wordt schrijver dezes ook veroordeeld wegens blindheid omtrent het geestelijk, zedelijk en misschien financieel verval der Gereformeerde Kerken!! Tenzij het koffie-recept van Dr. Schilder door dien Professor wordt geaccepteerd en gebruikt en het gebruik zijne door Dr. Sch. bageerde uitwerking doet.

Wij vreezen.

Amandi vervolgt:

Zeker, verschil is er onder ons van inzicht. Niet alleen omtrent de Gezangen. Ook omtrent allerlei andere dingen.

Gelukkig ook! Anders verstanden we. Nu blijven we wakker. Gedachtenwisseling en de schok der meningen is een uitnemend middel tegen éénzijdigheid. En toont, hoe er meegeleefd wordt in ons kerkelijk leven.

Alleen laten onze buiten-tegenstaanders ons niet suggereeren zoo, dat het werkelijk strijd wordt! Laten we zorgen, dat het bij verschil blijft.

En eindelijk volgt nog dit nachtere woord:

Ziet dan eens naar de Hervormde Kerk, de Kerk van Prof. Visscher!

Zooveel richtingen, zooveel verdedigers van politieke partijen en... bestrijders van elkander!

Ziet dan eens naar de Christelijke Gereformeerde Kerk.

Is het niet alderdroefst, als predikanten, Dienaars van het Goddelijk Woord, in openbare vergaderingen zich openbaren en uitspreken als elkanders felste tegenstanders en openlijk elkaar gevaarlijk noemen voor de eere Gods, de handhaving van het gezag, het welzijn des volks!

De één Antirevolutionair, de ander Kerstaan. En wie weet, hoe het — terecht — tusschen die beiden spant, kan begripen, hoe het spannen moet tusschen de Dienaren des Woords van dezelfde Kerk, verdeeld over beide partijen!!!

Zou het aan die zijde dan maar niet veiligst zijn na te laten onze opbouwende verschillen op te blazen tot kerkelijken strijd!

Wijze opmerkingen, die verder geen commentaar behoeven.

Over de „plannen” van Prof. Dr. H. Visscher.

In het „Hervormd Zondagsblad voor de Provincie Friesland”, orgaan van de Friesche Predikantenvereening, schrijft (De J.) H. (oekstra) iets over het ideaal, dat naar zijn meening Prof. Dr. H. Visscher voor ogen staat. Hij citeert een verslag van een redevoering van Prof. V., noemt ook diens uitvallen tegen de Geref. Kerken en merkt dan op:

Wie nu aandachtig leest de beide laatste zinnen van het verweer tegen de kritiek op Prof. Visscher en het gesprokene door Zijn Hooggeleerde te Utrecht, dat wij juist daarom in zijn geheel opnamen, hem verrijst voor zijn geestesoog een ten voeten uitgeteekend beeld van de plannen van Prof. Dr. Hugo Visscher. En dat beeld is dan de vereeniging — niet als lichaam, maar als actie — van alle Herv. Gereformeerden in den geest van Prof. V.

En van deze Herv. Gereformeerden is dan Prof. Visscher de groote leider. De Waarheidsvriend is dan ineengezchrompeld tot een blaadje van weinig beteekenis en de Geref. Bond een vereeniging van oudgedienden, die op non-activiteit gesteld zijn.

Het Geref. Weekblad is dan de geweldige spreektribune van Prof. Visscher, vanwaar hij de nieuw gevormde kerkelijke legerscharen toesprekt en zijn bevelen uitreikt. Eerst theologisch, dan kerkelijk, en eindelijk politiek. Dan is het „te zijner tijd” gekomen en verlaat Prof. Dr. Visscher de A.R.-gelederen, die hij thans om „verkrumming” te voorkomen nog gaat dienen. Want dan — aldus het beeld — zal de Hervormde kerkelijk-politieke partij van Prof. Visscher geen „krumel” zijn in de politieke schotel maar het halve of wellicht tweederde deel van heel de A.R.-partij....

Zonder ons aan droomerij over te geven, staat ons, bij ‘t licht van ‘s professors actie, bovenomschreven beeld helder voor den geest. Er is echter maar één maar — Prof. Visscher is tot nog toe nimmer een organisatorische kracht geweest! ‘t Werk van „ruitengooien” gaat hem gemakkelijker af dan dat van „platenmaker. Doch — ‘t kan verkeeren —

Dat is, nu van hervormde zijde, een oordeel, dat vrijwel overeenkomt met het onze: we hebben niet met heusche „plannen”, doch meer met „luimen” van Prof. Visscher te doen.

Dat hij daarmee kerkhistorie durft maken, is wel jammer, maar het moet temeer daarom zoo gezien worden, opdat men zich niet verder verlieze in een wolk van onwezenlijkheid en hol geredeneer. K. S.

P. Schreekenbach, „Wildefür”.

La Rivière & Voorhoeve — Zwolle.

Dit boek (222 blz.) brengt een eenvoudig verhaal uit den tijd der Hervorming in Duitschland. Hans Wilde-

für is burgemeester van Hildesheim. Hij zelf is overtuigd Rooms-Katholiek, houdt vast aan de oude kerk en wil haar gezag handhaven tegenover het Lutheranisme. Zijn stad daarentegen is voor een belangrijk deel de nieuwe leer toegedaan. Nofci de burgerij, noch de raad hebben echter veel invloed: Wildefür is een krachtige persoonlijkheid, die bovendien in de gunst des keizers staat. Pleitbezorger van de Hervormingsbeginselen wordt nu Christof von Hagen. Deze stelt zich in verband met Luther en ontvangt diens steun, als Luther er van verzekerd is, dat het de ijver voor de heiligheden Gods is, die den jongeman drijft. De strijd wordt dan ingezet en het einde is Von Hagens overwinning.

‘t Verhaal is boeiend geschreven en houdt, mede door de verwickelingen, die uiteraard in zulk een stof besloten liggen, de aandacht gespannen. Ook de geestelijke strijd is goed geteekend en de sfeer van den tijd, die veelszins ruw is, komt duidelijk uit. In de ontmoetingen van Luther en Von Hagen, van Wildefür en zijn biechtvader, in de figuren van Wildefürs vrouw en dochter, die de beginselen der Reformatie zijn toegedaan, ligt de kern van het boek: de strijd tusschen het oude en het nieuwe. Als eenvoudig, pretentieeloes verhaal van historisch gebeuren is het verdienstelijk en aanbevelenswaard. De vertaling echter is matig; in constructies en woorden vertoont ze overal het taaleigen van ‘toorspronkelijke. Juist omdat er ook heel goed vertaalde fragmenten zijn, valt dit euvel te meer op.

C. T.

Miss C. M. Yonge, „De Duif in het arends-nest”.

J. H. Kok, N.V. — Kampen.

Een historisch verhaal ook (258 blz.), gelocaliseerd eveneens in Duitschland. De tijd der actie is het einde van de periode der middeleeuwen en van het eerste doorbreken der Reformatie. Een groot aantal jaren wordt door het verhaal omspannen, omdat we de hoofdfiguur in haar levensontwikkeling volgen van haar jeugd tot haar hoogen ouderdom, en daardoor verkeerden we in de historie van onderscheidene tijdvakken, dat van Maximiliaan en zijn vrouw Maria van Bourgondië, zoowel als dat van Karels eerste regeeringsjaren en Luthers optreden. Tegenover het ridderwezen in zijn natij zien we opkomen de burgerij; we lezen van het roofriddersbestaan en onderlinge veeten tusschen adellijke geslachten, zoowel als van de nieuwe cultuur, die met den bloei der handelssteden en de snelle ontwikkeling van haar bevolking zich baan breekt. En in deze breede omlijsting van historie-reproductie staat het verhaal van Christina Sorel, de titelfiguur. Als jong meisje is ze gekomen in het arends-nest, de roofburcht van de familie von Adlerstein. In dat milieu van verworden stand is van haar beschaving, haar zachtheid, haar religie een regenererende invloed uitgegaan. Straks komt ze tot een (geheim) huwelijk met een der zoons, en wordt ze de moeder van twee jongens, die ze met fijnen tact weet te leiden. Vele beproevingen en zwarigheden heeft ze als de Slotvrouw te doorworstelen: en de bewegingen van buiten-af, die verband houden met de veranderingen in het maatschappelijk leven, doen zich in sterke mate aan haar en haar gezin gelden, ook de Hervorming, die haar hartelijke sympathie heeft. Maar ze blijft „de duif” in het arends-nest, een adellijke, niet door geboorte, maar naar den geest.

Ook dit boek is niet een literaire roman, maar het is vlot geschreven en onderhoudende lectuur.

C. T.

Dr. Westphal's „Jezus van Nazareth”.

Dit boekje, dat in de oorlogsjaren in de verschillende talen der aan den oorlog deelnemende natien werd uitgegeven en aan de soldaten kosteloos werd uitgereikt, bestaat niet alleen nog, maar er is nog steeds veel vraag naar. En dat, niettegenstaande het sedert 1927 niet meer gratis verspreid, maar tegen den kostprijs verkocht wordt. Reeds 45000 exemplaren zijn er thans in Nederland en Nederlandsch-Indië verspreid, maar door nieuwe bestellingen moest het Nederlandsch Comité wel overgaan tot de uitgave van den 1den druk groot 17000 exemplaren, alhoewel de koopkracht der meeste Evangelisatie-vereeningen thans gering is. En als bewijs hoe het boekje gewaardeerd wordt, kan hieraan toegevoegd worden, dat het Nederl. Bijbelgenootschap het thans in brailleschrift doet drukken, zoodat ook de blinden het binnen korten tijd kunnen lezen.

Toch is het gewenscht opnieuw de aandacht der vele vrienden van het Evangelisatie-werk op dit boekje te vestigen. Het is een harmonie der vier Evangelien en bijzonder geschikt voor hen, die den Bijbel niet kennen. Maar ook voor jeugdwerk wordt het veel gebruikt. En ieder Bijbellezende en ieder, die uit het Evangelie vertellen moet, zal het op prijs stellen naast zijn Bijbel, deze harmonie in zijn bezit te hebben. Het is dan ook een geschikt geschenk voor hen, die belijdenis des geloofs hebben afgelegd.

Voor Evangelisatie-doeleinden moet het besteld worden bij den heer D. King, Heemstede, à f.050 per exemplaar, bij afname van minstens 10 exemplaren worden ze portvrij toegezonden.

Voor particulier gebruik is het in den boekhandel verkrijgbaar in een mooi, stevig bandje à f.110 en ook bij den uitgever J. H. Kok te Kampen.

Deze prijzen waren resp. f.060 en f.125 per ex. Maar daar papier en drukkosten thans lager zijn, wordt ook de prijs in gelijke mate lager. Het Nederlandsch Comité vertrouwt, dat dit den verkoop bevordert zal en alle vrienden van het Evangelie zullen meehelpen dit boekje te verspreiden.

Periodieken.

De veelheid van ons toegezonden couranten en periodieken is zoo groot, dat we geen ruimte hebben, om den inhoud van al de afzonderlijke nummers aan te geven. We vermelden daarom de regelmatigste ontvangst van „De Spiegel” (uitg. Zomer & Keuning, Wageningen), „Het Schouwvenster” (uitg. E. J. Bosch IJban, Amsterdam), „De Schoolkrant” (Zomer & Keuning, Wageningen), „Ons Reisblad” (Weterringkade 22a, Den Haag),